EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN 2618-1282 (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Валерій Іванович Кремена

Кандидат історичних наук, доцент кафедри
політології,
Дніпровський національний університет імені
Олеса Гончара,
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, 49010, Україна

Valerii Ivanovych Kremena

PhD in Historical Science, Associate Professor of
Political Science Department,
Oles Honchar Dnipro National University,
Gagarina ave., 72, Dnipro, 49000,
Ukraine

E-mail: valerijkremena@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6274-3403>

УДК 329 (477)

**ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РЕКРУТИНГУ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ:
НА ПРИКЛАДІ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ 2015, 2020 РОКІВ**

Received 18 November 2021; revised 12 December 2021; accepted 15 December 2021

DOI: 10.15421/342124

Анотація

Визначено особливості процесу рекрутингу українських політичних партій на прикладі місцевих виборів 2015, 2020 років. Доведено, що новітні підходи до рекрутингу до політичних партій впливають на ефективне забезпечення виборчих прав громадян, впровадження гендерної квоти у виборчих списках.

Констатується, що сучасне зовнішнє середовище, у якому діють політичні партії, особливо українські, є вкрай турбулентним, невизначеним і нестійким. Тому в ньому не можуть бути ні ефективними, ні результативними традиційні українські політичні партії з їх застарілою ієрархічною структурою.

Визначається, що місцеві еліти розглядають нову виборчу систему як інструмент парламентських партій для консолідації навколо них популярних локальних лідерів. Підкреслюється, слабкий рівень розвитку місцевих організацій політичних партій, що спричиняє ризики централізованого контролю партійних лідерів за місцевим політичним процесом. Аналізується спроможність традиційних політичних організацій елітних груп адекватно діяти у швидкозмінних, невизначених і турбулентних умовах сучасного інформаційного суспільства.

Доводиться важливість запровадження процедури відкликання депутатів місцевих рад. Вбачається, що поширення пропорційної виборчої системи на відносно невеликі громади політичні партії отримає потужний механізм впливу на обраних осіб у системі місцевого самоврядування.

Визначається, що успіх партій нового покоління, створених з нуля або побудованих шляхом реорганізації старих у майбутньому визначатиме вибір їхніми лідерами найбільш оптимальної з множини можливих горизонтальних структур.

Вбачається, що у міру розвитку організації та набуття її членами позитивного досвіду, сформується нова організаційна культура, яка укріпиться і зможе сама підтримувати своє відтворення та активувати всіх членів організації для забезпечення максимально прозорих демократичних практик в реалії суспільно-політичного життя українців.

Ключові слова: *нова політична партія, рекрутинг до політичних партій, селективний процес, представницька демократія, кандидати, внутрішньопартійна демократія, добір кандидатів, відкликання депутатів.*

**Features of modern recruitment of Ukrainian political parties:
on the example of local elections in 2015, 2020**

Abstract

The peculiarities of the process of recruiting Ukrainian political parties on the example of the 2015, 2020 local elections are determined. It is proved that the latest approaches to recruitment to political parties affect the effective provision of voting rights of citizens, the introduction of a gender quota in the electoral rolls.

It is stated that the current external environment in which political parties, especially Ukrainian ones,

operate is extremely turbulent, uncertain and unstable. Therefore, traditional Ukrainian political parties with their outdated hierarchical structure can be neither effective nor efficient in it.

It is determined that local elites view the new electoral system as a tool for parliamentary parties to consolidate popular local leaders around them. It is emphasized that the level of development of local organizations of political parties is weak, which causes risks of centralized control of party leaders over the local political process. The ability of traditional political organizations of elite groups to act adequately in the rapidly changing, uncertain and turbulent conditions of the modern information society is analyzed.

The importance of introducing the procedure for recalling deputies of local councils is proved. It is seen that the extension of the proportional electoral system to relatively small communities of political parties will receive a powerful mechanism for influencing elected officials in the system of local self-government.

It is determined that the success of the new generation of parties created from scratch or built by reorganizing the old ones in the future will determine the choice of their leaders of the most optimal of the many possible horizontal structures.

It is seen that as the organization develops and its members gain positive experience, a new organizational culture will be formed, which will strengthen and be able to support its own reproduction and activate all members of the organization to ensure the most transparent democratic practices in the socio-political life of Ukrainians.

Key words: *new political party, recruitment to political parties, selective process, representative democracy, candidates, intra-party democracy, selection of candidates, recall of deputies.*

Особенности современного рекрутинга украинских политических партий: на примере местных выборов 2015, 2020 годов

Аннотация

Определены особенности процесса рекрутинга украинских политических партий на примере местных выборов 2015, 2020 годов. Доказано, что новейшие подходы к рекрутингу политических партий влияют на эффективное обеспечение избирательных прав граждан, внедрение гендерной квоты в избирательных списках.

Констатируется, что современная внешняя среда, в которой действуют политические партии, особенно украинские, крайне турбулентна, неопределенна и неустойчива. Поэтому в ней не могут быть ни эффективными, ни результативными традиционные украинские политические партии с их устаревшей иерархической структурой.

Определяется, что местные элиты рассматривают новую избирательную систему как инструмент парламентских партий для консолидации вокруг них популярных локальных лидеров. Подчеркивается, слабый уровень развития местных организаций политических партий, что влечет за собой риски централизованного контроля партийных лидеров за местным политическим процессом. Анализируется способность традиционных политических организаций элитных групп адекватно действовать в быстро меняющихся, неопределенных и турбулентных условиях современного информационного общества.

Доказывается важность введения процедуры отзыва депутатов местных советов. Предполагается, что распространение пропорциональной избирательной системы на относительно небольшие политические партии получит мощный механизм влияния на избранных в системе местного самоуправления.

Определяется, что успех партий нового поколения, созданных с нуля или построенных путем реорганизации старых в будущем, будет определять выбор их лидерами наиболее оптимальной из множества возможных горизонтальных структур.

Считается, что по мере развития организации и обретения ее членами положительного опыта сформируется новая организационная культура, которая укрепит и сможет сама поддерживать свое воспроизводство и активировать всех членов организации для обеспечения максимально прозрачных демократических практик в реалии общественно-политической жизни украинцев.

Ключевые слова: *новая политическая партия, рекрутинг в политические партии, селективный процесс, представительская демократия, кандидаты, внутрипартийная демократия, отбор кандидатов, отзыв депутатов.*

Постановка проблеми.

Дослідження методів відбору кандидатів до сучасних українських політичних партій є важливим з багатьох причин.

У якийсь момент більшість з нас опинилися в групі, яка намагається вирішити проблему, наприклад, вибрати ресторан чи кіно для відвідування, або завершити великий проєкт у школі чи на роботі. Члени групи, ймовірно, мали різні думки щодо того, що потрібно робити. Деякі, можливо, навіть відмовилися допомогти прийняти рішення або виконати його, коли воно було прийняте. Треті, можливо, були готові дотримуватися цього, але були менш зацікавлені в тому, щоб зробити свій внесок у працездатне рішення. Через цю розбіжність у певний момент комусь із групи довелося знайти спосіб прийняти рішення, домовитися про компроміс і зрештою виконати роботу, необхідну групі для досягнення своїх цілей.

Така проблема колективних дій дуже поширена в суспільствах, оскільки групи та цілі суспільства намагаються вирішити проблеми або розподілити дефіцитні ресурси. У сучасній політиці розвинутих держав такі проблеми зазвичай вирішуються двома важливими типами організацій: групами інтересів і політичними партіями. Є багато груп за інтересами, усі з думками про те, що треба робити, і бажанням впливати на політику. Оскільки вони, як правило, офіційно не пов'язані з жодною політичною партією, вони, не маючи труднощів у співпраці з жодною з основних партій. Але в якийсь момент суспільство має знайти спосіб прийняти всі ці думки і перетворити їх на рішення реальних проблем. Ось де вступають політичні партії. По суті, політичні партії – це групи людей зі схожими інтересами, які працюють разом над створенням та впровадженням політики. Вони роблять це, перемігши на виборах, здобувши контроль над урядом. Партійні платформи спрямовують членів законодавчих органів в розробці законопроектів. Партії направляють запропоновані закони через парламенти і інформують членів партії, як вони мають голосувати з важливих питань. Політичні партії також висувають кандидатів на представницькі посади на різних рівнях.

Нарешті, вони координують політичні кампанії та мобілізують виборців.

Політичні партії як механізми рекрутування правлячих еліт та лідерів державного рівня є структурами, які здійснюють діяльність з відбору, висування та просування претендентів на депутатські посади в представницьких органах державної влади та на виборні посади президента країни та голів регіональної виконавчої влади, які використовують у своїй рекрутаційній діяльності конкретні норми, процедури.

Партії як суб'єкти рекрутування правлячих еліт та лідерів здійснюють рекрутаційну діяльність у рамках виборного каналу при формуванні представницького сегменту правлячих еліт та рекрутуванні лідерів керівників загальнонаціонального та регіонального рівнів влади та в рамках парламенту (у парламентських республіках) при формуванні уряду. Роль партій як головних суб'єктів відбору та висування кандидатів у рамках виборного каналу за основної ролі виборів у рекрутуванні парламентських еліт та лідерів – державних керівників загальнонаціонального та субнаціонального рівнів – ще одна важлива характеристика партій як рекрутерів у демократичних політичних системах.

За останні роки незалежної України посилювалися процеси недовіри до політичних партій, нестабільності партійної системи, в якій постійно змінюються лідери, відбуваються злиття і розколи, політичні «самогубства» і недружні «поглинання», хистка, непрозора й недемократична структура самих партій, які будуються, головним чином, навколо публічної постаті лідера та/або джерела фінансування.

Тому, сьогодні найважливішим є уявлення про те, хто і як має представляти суспільні інтереси, враховувати думки виборців щодо відбору кандидатів на стадії внутрішньопартійної номінації, внутрішньопартійного селективного процесу.

Об'єктом дослідження є політичні партії України.

Предметом дослідження є особливості процесу рекрутингу до українських політичних партій.

Мета статті полягає в тому, щоб визначити особливості процесу рекрутингу до українських політичних партій на прикладі місцевих виборів 2015, 2020 рр.

Звертаючись до джерельної бази дослідження, слід наголосити, що партії як аристократичні угруповання досліджувалися ще давньогрецькими філософами та управлінцями і мислителями доби Просвітництва та Нової доби, до фундаментальних досліджень появи партологічної науки.

Аналіз літератури.

В контексті соціально-економічних змін суспільної структури, на розв'язання проблем пошуку персоналу звертали увагу у своїх дослідженнях такі зарубіжні вчені, як І.Ансофф, Ф.Беккер, П.Друкер, Г.Кунц, М.Мескон, Ф.Хедоурі, С.О'Донел, Т.Пітерс, Г.Саймон. Ці проблеми цікавили і вітчизняних науковців: С.Бандуру, Д.Богиню, О.Грішнову, В.Данюка, А.Колота, Н.Лук'янченко, В.Нижника, І.Петрову, М.Семикіну, Г.Щокіна, О.Крушельницьку, Л.Балабанову, О.Стельмашенко та інших. Однак, у сучасних політологічних дослідженнях бракує досліджень існуючих процесів рекрутингу до політичних партій за часів турбулентних змін суспільно-політичного життя.

Серед вітчизняних дослідників лише Розумний М.М. та Павленко І.А. займалися поясненням інституційної розбудови політичних партій в Україні у прив'язці до особливостей загальнополітичного процесу та процесів рекрутингу.

Виклад основного матеріалу.

На думку Крюкова І.: «Партії як суб'єкти рекрутування правлячих еліт та лідерів здійснюють рекрутаційну діяльність у рамках виборного каналу при формуванні представницького сегменту правлячих еліт та рекрутуванні лідерів керівників загальнонаціонального та регіонального рівнів влади та в рамках парламенту (у парламентських республіках) при формуванні уряду. Роль партій як головних суб'єктів відбору та висування кандидатів у рамках виборного каналу за основної ролі виборів у рекрутуванні парламентських еліт та лідерів – державних керівників загальнонаціонального та субнаціонального рівнів – ще

одна важлива характеристика партій як рекрутерів у демократичних політичних системах» [Актуальні питання 2021].

Крюков І. підкреслює важливу закономірність: «При цьому остаточне рішення щодо попадання/непопадання до правлячої еліти кандидатів, відібраних партіями, в умовах конкурентних, альтернативних виборів роблять виборці. Тому партії як рекрутери змушені орієнтуватися не лише на власний інтерес провести того чи іншого кандидата в еліту, а й на виборців – їхні інтереси уявлення про те, хто і як має представляти їхні інтереси, враховувати думки виборців щодо відбору кандидатів на стадії внутрішньопартійної номінації» [Актуальні питання 2021].

Розглядаючи особливості сучасного політичного рекрутингу слід відзначити комплексність та багатогранність даного процесу.

На думку дослідників Хитрої О.В., Чаплій А.В.: «З одного боку, рекрутинг – це процес створення баз даних. Особливу увагу слід приділити повному опису вакансії, що містить назву посади, опис обов'язків, інформацію про винагороди й пільги, а також рекрутерську інформацію. Така інформація є орієнтиром під час підбору кандидата та характеризує його біографію, освіту, професійно-кваліфікаційні характеристики, досвід роботи, фізичні дані, особистісні риси і здібності, інтелект, інтереси, мотиви переходу для роботи до замовника, а також галузь і підприємства, з яких найкраще винайняти кандидата; сюди ж входить інформація про саме підприємство, його корпоративну культуру, умови праці, питання для проведення інтерв'ю тощо. Для формалізації оцінки кандидатів складається професіограма, яка містить відомості, що характеризують професійну діяльність та описують вимоги до кандидата [Хитра, Чаплій 2019]. З іншого боку, рекрутинг – це розроблення процедури залучення і первинного підбору персоналу. Елементами рекрутингу є виявлення потреби в працівникові, аналіз ринку праці, залучення персоналу, відсіювання за допомогою співбесід, професійне оцінювання за допомогою психологічних методів, відбір оптимального кандидата, процес вступу на посаду й адаптація...» [Хитра, Чаплій 2019]. На вирішення

процесуальних етапів під час рекрутингової діяльності політичної партії спрямовані сучасні інформаційно-комунікаційні технології. Так, зокрема більшість політичних партій, що приймали участь у місцевих виборах на своїх вебсайтах розміщували електронні анкети для рекрутування нових членів, потенційних кандидатів.

«Рекрутинг умовно поділяється на кілька типів [Hazan, Rahat 2010]: хедхантинг – це механізм переманювання співробітників інших компаній (як правило у конкурентів). Є найдорожчою послугою рекрутингових агентств та найбільш затребуваною; масовий набір персоналу – здійснюється внаслідок відкриття компанії, організації, фірми або філії (наприклад відкриття нового магазину або супермаркету). Вартість послуг рекрутера в такому випадку значно нижча, ніж при хедхантингу; класичний рекрутинг – мається на увазі стандартний пошук ідеального кандидата, без обмежень за джерелами пошуку та методів залучення потенційного працівника; Е-рекрутинг – це досить новий метод пошуку персоналу за допомогою залучення Інтернет-ресурсів» [Hazan, Rahat 2010].

Як бачимо, сучасні політичні партії України на виборчих кампаніях 2015, 2020 років знаменували собою новий етап у розвитку партійного будівництва, новий етап у розвитку селекційних процесів із добору кандидатів. Вагому роль у даних процесах відіграли інформаційні технології, тобто більша частка рекрутингової діяльності припала на Е-рекрутинг. На перевагу застосування даного методу рекрутування виступають наступні фактори: економія часу та ресурсів, швидкість проходження етапів селективного процесу (від подачі анкети до онлайн-співбесіди) та ін. Е-рекрутинг на виборах 2015, 2020 рр. знаменував собою перманентний, методично обґрунтований, багатоетапний і багатогранний процес реалізації взаємопов'язаних заходів із наймання, відбору, добору, оцінювання, розстановки та адаптації партійних кадрів.

«В Україні зараз налічується понад 360 політичних партій. Лише цього виборчого року зареєстрували 12 нових політсил, а 50 – змінили свої назви. Масове перейменування

партій є загальною тенденцією напередодні виборів, що свідчить про слабкість партбудівництва в Україні» [Фросіняк 2021].

«Майдан і подальші політичні зміни в Україні утворили нову систему координат. Кризовий період 2014-2015 рр. був позначений черговою партійною ротацією у «вищій лізі» української політики. Зійшла з політичної арени найпотужніша за всі часи незалежності партійна структура, що посідала нішу «партії влади» – Партія Регіонів. Відійшла на політичний маргінес КПУ. Ще раніше фактично завершило своє існування об'єднання «помаранчевих сил» під брендом «Нашої України». Однією з тенденцій пост революційного партійного розвитку в Україні є зростання кількості політичних проектів з громадських рухів (таких, як: «Об'єднання «Самопоміч», «Громадський рух «Народний контроль», «Громадянський рух «Спільна Справа», «Сила людей», «Воля»), або широке залучення старими партійними проектами представників громадянського суспільства. Все це є відповіддю на запит суспільства на «нові обличчя» у політиці та сплеск довіри до громадських організацій на фоні багаторічної недовіри до урядових організацій. Зміни, яких партійна система України почала зазнавати після Революції Гідності продовжуються і сьогодні, що засвідчили результати останніх виборів до місцевих органів влади 2015, 2020 років» [Фросіняк 2021].

Більшість політологів фіксують певну кризу парламентських партій. «Зокрема, – Радикальної партії Олега Ляшка та «Народного Фронту», який взагалі відмовився від участі в місцевих виборах. Основною причиною цього стало падіння популярності та рівня довіри до переможців парламентських виборів 2014 р. Організаційно не готовим до виборів виявилось «Об'єднання «Самопоміч», яке в деяких регіонах, внаслідок відсутності власних реально функціонуючих місцевих осередків, використало тактику франчайзингу (надання власного партійного імені місцевим зацікавленим суб'єктам, що в реальності ніяк з партією не пов'язані. Другою головною характеристикою, яку виявили вибори 2015 р., є значна атомізація партійного простору України.

Додатковим стимулом тут стала нова виборча система, яка унеможливила участь у виборах кандидатів не від партій».

«Тенденцією у розвитку партійного поля України, яку засвідчили останні місцеві вибори, стала реанімація ідеологічних політичних проєктів. На даному етапі – лише праворадикального спектру (успіх ВО «Свобода»). Українські «ліві» перебувають у кризі. Партійні проєкти «СОЦІАЛІСТИ» та «Нова держава» отримали незначне представництво переважно на районному рівні і лише в окремих областях» [Фросіняк 2021].

«Мало результативним виявилось задіяння раніше ефективних технологій розкручування на виборах через масовану пропаганду «нових облич» (проте без попередньої історії громадянської активності!), з метою зробити ці «обличчя» впізнаваними (партія «Рух за реформи» С.Думчева в Києві)» [Фросіняк 2021].

Попри описану вище концентрацію голосів виборців навколо потужних політичних партій різних рівнів, необхідно зазначити, що місцеві ради після виборів 2020 року залишаються досить розрізненими щодо партійного представництва. У 2020 році кількість партій, які отримали менше 100 мандатів по Україні, становила 76 зі 111 партій, які мають депутатів, тобто 69%. Для порівняння, у 2015 році таких партій було 62 із 89, тобто 70%. В обласні ради восьмого скликання пройшли в середньому по 6 партій, тоді як у 2015 році їх було 7. Таким чином, обласні ради, як і міські ради обласних центрів (середня кількість представлених партій – 6) залишаються досить фрагментованими. Наразі сформувалася цікава тенденція щодо політичного вибору місцевих еліт. За змішаної системи виборів більшість представників місцевих еліт балотувалися як самовисуванці, а інша частина намагалася забезпечити собі висування від парламентських партій або партій, які дещо не дотягували до парламенту. Лише деякі з них мали власні регіонально орієнтовані партійні проєкти, а у 2020 році регіональні еліти все більше віддавали перевагу створенню власних партійних проєктів. Тому кількість регіональних політичних партій зросла у рази. Особливо важливо, що чимало з них стали

одними з найуспішніших учасників місцевих виборчих перегонів, посунувши загальнонаціональні позапарламентські політичні партії, які раніше успішно пропонували себе на місцях як засіб проходження місцевих політиків до представницьких органів влади або мали деякий успіх у просуванні представників своїх місцевих партійних осередків здебільшого через мажоритарну систему.

Аналізуючи результати місцевих виборів 2015, 2020 років в Україні, необхідно зазначити про кілька тенденцій, які мають місце у політичному житті країни, зокрема щодо деяких аспектів розвитку партійної системи у регіональному розрізі. Партійний рекрутинг перетворився на методичний ієрархізований та автоматизований процес. На допомогу у здійсненні селективного добору кандидатів до партійних організацій прийшли новітні інформаційні технології, що надали можливість звести до мінімуму корупційну складову, максимально зробити прозорими процеси добору для громадськості, доступність також стала не менш вагомим фактором у подальшій легалізації партійної організації. За результатами місцевих виборів 2020 р., відбуваються якісні зміни у партійних структурах, що згодом відбивається на функціонуванні обраних органів влади. Так, обрані кандидати являють собою осіб, що є високоосвіченими та професіоналами у своїй діяльності, авторитетними особами, що у випадку розвитку місцевих громад відіграє вирішальну роль.

Висновки.

Аналізуючи викладене, доходимо висновку про те, що зміна виборчої системи на місцевих виборах внаслідок ухвалення Виборчого кодексу України мала визначальне значення для концентрації голосів виборців навколо регіональних політичних партій. Зокрема, місцеві політичні еліти усіх громад і територій із кількістю виборців понад 10 тисяч осіб отримали вибори за пропорційною системою і були змушені буквально протягом двох місяців юридично, організаційно, фінансово забезпечити власну участь у виборах. Застосування новими політичними силами Е-рекрутингу дозволило в найкоротші терміни на максимально якісному рівні здійснити

процедури добору кандидатів. Отже, у більшості регіонів України виникли нові політичні проекти, які об'єднали місцеві еліти від рівня однієї громади до кількох областей. Здебільшого такі проекти створювалися навколо потужного місцевого лідера, який виступав «локомотивом» партії і підвищував її пізнавальність і сприйняття серед виборців.

Нові політичні реалії призвели до зсуву та трансформації усієї партійної системи та появи політичних організацій нового типу. Серед значних змін слід відзначити оновлення правлячої еліти, зростання професіоналізації у прийнятті соціально-відповідальних політичних рішень, зростання рівня довіри до влади.

Бібліографічні посилання

- Electoral Authoritarianism: the dynamics of unfree competitions*. (2006). A.Scedler (ed.). Boulder; L.Lynne Reinner Publishers.
- Hazan, R.Y., Rahat, G. (2010). *Democracy within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*. Publ. to Oxford Scholarship Online.
- Katz, R.S., Mair, P. (1992). *Party organizations: a Data Handbook of Party Organization in Western Democracies*. 1960-1990. London: SAGE.
- Lundell, K. (2004). Determinants of candidate selection – The degree of centralization in comparative perspective. *Party politics*, 10, 25-47.
- Norris, P. (2006). *Political Recruitment. Handbook of Party Politics*. Ed. by R.S.Katz and W.Crotty. London: SAGE Publication.
- Rahat, G., Hazan, R.Y. (2001). Candidate selection methods. An Analytical Framework. *PARTY POLITICS*, 7(3), 297-322. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://web.pdx.edu/~mev/PS475_FALL_19/Rahat_Hazan_Candidate%20Selection.pdf (дата звернення 16.11.2021)
- What Are Parties and How Did They Form?* (н.д.). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://courses.lumenlearning.com/amgovernment/chapter/what-are-parties-and-how-did-they-form/> (дата звернення 16.11.2021)
- Актуальні питання ... - eir.nuos.edu.ua*. (2021). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3038/Kravcuk%2041.PDF?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 16.11.2021)
- Наумік, К.Г., Жилиєва, І.Ю. (2010). Уточнення змісту поняття «рекрутинг» як інструменту гармонізації комунікаційних процесів в організації. *Проблеми економіки*, 2, 56-60.
- Онлайн рекрутинг як сучасний елемент відбору персоналу*. (н.д.). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.wunu.edu.ua/pdf/rob/15-28.pdf> (дата звернення 16.11.2021)
- Партійне законодавство та розвиток політичних партій в Україні*. (2015). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/partii-95fc5.pdf> (дата звернення 16.11.2021)
- Партологія. Навчальний посібник*. (2017). За ред. Обушного М.І. Друге видання, виправлене і доповнене. К.
- Правові засади створення та діяльності політичних партій*. (н.д.). [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_17869 (дата звернення 16.11.2021)
- Фросіняк, Р.В. (2021). Місцеві вибори як чинник розвитку регіональних політичних партій в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*, 1(28), 88-93. DOI <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2021-1.14>
- Хитра, О.В., Чаплій, А.В. (2019). Особливості застосування рекрутингу в системі управління персоналом підприємства. *Приазовський економічний вісник*, 4(15), 230-238. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-4-38>

References

- Aktualni pyttannia ... - eir.nuos.edu.ua. (2021). Retrieved November 16, 2021 from <http://eir.nuos.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3038/Kravcuk%2041.PDF?sequence=1&isAllowed=y>.
- Electoral Authoritarianism: the dynamics of unfree competitions*. (2006). A.Scedler (ed.). Boulder; L. Lynne Reinner Publishers.
- Frosiniak, R.V. (2021). Mistsevi vybory yak chynnyk rozvytku rehionalnykh politychnykh partii v Ukraini.

- Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia, *I*(28), 88-93. DOI <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2021-1.14>
- Hazan, R.Y. & Rahat, G.(2010). *Democracy within Parties: Candidate Selection Methods and Their Political Consequences*. Publ. to Oxford Scholarship Online.
- Katz, R.S. & Mair, P. (1992). *Party organizations: a Data Handbook of Party Organization in Western Democracies*. 1960-1990. London: SAGE.
- Khytra, O.V. & Chaplii, A.V. (2019). Osoblyvosti zastosuvannia rekrutynhu v systemi upravlinnia personalom pidpriemstva. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk*, 4(15), 230-238. DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-4-38>
- Lundell, K. (2004). Determinants of candidate selection – The degree of centralization in comparative perspective. *Party politics*, 10, 25-47.
- Naumik, K.H., Zhyliaieva I.Iu. (2010). Utochnennia zmistu poniattia «rekrutynh» yak instrumentu harmonizatsii komunikatsiinykh protsesiv v orhanizatsii. *Problemy ekonomiky*, 2, 56-60.
- Norris, P. (2006.) *Political Recruitment. Handbook of Party Politics*. Ed. by R.S.Katz and W.Crotty. London: SAGE Publication.
- Onlain rekrutynh yak suchasnyi element vidboru personalu*. (n.d.). Retrieved November 16, 2021 from <https://www.wunu.edu.ua/pdf/rob/15-28.pdf>
- Partiine zakonodavstvo ta rozvytok politychnykh partii v Ukraini*. (2015). Retrieved November 16, 2021 from <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/partii-95fc5.pdf>.
- Partolohiia. Navchalnyi posibnyk*. (2017). Za red. Obushnoho M.I. Druhe vydannia, vypravlene i dopovnene. K.
- Pravovi zasady stvorennia ta diialnosti politychnykh partii*. (n.d.). Retrieved November 16, 2021 from https://minjust.gov.ua/m/str_17869
- Rahat, G. & Hazan, R.Y. (2001). Candidate selection methods. An Analytical Framework. *Party politics*, 7(3), 297-322. Retrieved November 16, 2021 from http://web.pdx.edu/~mev/PS475_FALL_19/Rahat_Hazan_Candidate%20Selection.pdf.
- What Are Parties and How Did They Form?* Retrieved November 16, 2021 from <https://courses.lumenlearning.com/amgovernment/chapter/what-are-parties-and-how-did-they-form/>